

УДК 657

МОМОНТ Т. В.

м. Житомир

ВИЗНАЧЕННЯ АЛГОРИТМУ ПОБУДОВИ ФІНАНСОВОГО, ПОДАТКОВОГО ТА УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКІВ НА ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Анотація. У статті обґрунтовано необхідність дослідження фінансового, податкового, управлінського обліків як складових єдиної системи організації бухгалтерського обліку на туристичних підприємствах. Досліджено, розмежовано та охарактеризовано встановлені на законодавчому рівні принципи побудови облікового процесу та принципи, визначені практичною діяльністю суб'єктів господарювання. Узагальнено визначення підсистем бухгалтерського обліку та систематизовано у вигляді таблиці ознаки фінансового, управлінського та податкового обліків на туристичних підприємствах. Структуровано алгоритм побудови фінансового, податкового та управлінського обліків з метою мінімізації трудових затрат та максимізації результативності обробки облікової інформації для прийняття обґрунтованих управлінських рішень та безпомилкового формування фінансової та податкової звітності.

Ключові слова: бухгалтерський облік, податковий облік, фінансовий облік, управлінський облік, облікова система.

Аннотация. В статье обоснована необходимость исследования финансового, налогового, управленческого учета как составляющих единой системы организации бухгалтерского учета на туристических предприятиях. Исследованы, разграничены и охарактеризованы установленные на законодательном уровне принципы построения учетного процесса и принципы, определенные практической деятельностью субъектов хозяйствования. Обобщены определения подсистем бухгалтерского учета и систематизированы в виде таблицы признаки финансового, управленческого и налогового учета на туристических предприятиях. Структурирован алгоритм построения налогового и управленческого учета с целью минимизации трудовых затрат и максимизации результативности обработки учетной информации для принятия обоснованных управленческих решений и безошибочного формирования финансовой и налоговой отчетности.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, налоговый учет, финансовый учет, управленческий учет, учетная система.

Abstract. The paper emphasizes the need to study financial, tax and management accounting as components of a single system of accounting for business travel. Studied, described and delineated legally established principles of accounting process and principles set out practical activities of undertakings. Overview determination subsystems accounting and systematized in a table signs of financial, managerial and tax accounting for business travel. Structured algorithm making financial, tax and management accounting in order to minimize labor costs and maximize efficiency of processing accounting information to make informed management decisions and faultless development of financial and tax reports.

Key words: accounting, tax accounting, financial accounting, management accounting, the accounting system.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку національної економіки України однією з головних передумов ефективного розвитку індустрії туризму є розробка концепції обліку діяльності підприємств туристичної сфери, яка б відповідала національним інтересам держави.

Важливою умовою ефективного здійснення господарської діяльності кожним суб'єктом ринку, незалежно від приналежності до сектору національної економіки і суб'єкта туристичної індустрії зокрема, є якісно побудована система бухгалтерського обліку, що передбачає формування та прийняття чіткої облікової політики, яка має на меті забезпечення тісних, взаємозалежних та взаємодоповнюючих зв'язків фінансового, податкового та управлінського обліків.

В процесі формування туристичної індустрії особливо актуальними стають питання побудови чіткого алгоритму організації системи бухгалтерського обліку діяльності підприємств туристичної сфери, котрі потребують вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питанням дослідження діяльності туристичних підприємств та формування ними моделі організації бухгалтерського обліку зокрема, присвячені роботи таких науковців як: Балашова Р. І., Богданова Ж. А., Височан О. С., Гончаренко О. М., Данканич Т. В., Любіцева О. О., Мальська М. П., Осадча Т. С., Пожарицька І. М., Саух І. В., Сметанко О. В., Худо В. В., Школа І. В. та інших.

В працях зазначених вчених приділено увагу дослідженням поняття структури туристичної індустрії, надано характеристику суб’єктів туристичної індустрії, класифіковано їх діяльність, здійснено розподіл за виконуваними функціями на ринку туристичних послуг, визначено та уточнено терміни та поняття, притаманні туристичній індустрії, однак питання здійснення ними обліку своєї діяльності потребують подальшого опрацювання, вимагають більш глибокого дослідження і узагальнення. Слід також зауважити, що останнім часом серед науковців стає все більш актуальним звернення до проблем бухгалтерського обліку на підприємствах туристичної індустрії.

Зокрема, дослідженням діяльності суб’єктів сфери туризму для цілей бухгалтерського обліку займалися науковці, наукові доробки яких представлені в таблиці 1.

Мета статті. Метою статті є дослідження облікової терміносистеми в частині узгодженості організації фінансового, податкового та управлінського обліків та розробка алгоритму їх побудови на підприємствах індустрії туризму.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Загальноприйнятим твердженням є ґрунтування практичної діяльності на теоретичних положеннях, що особливо актуалізується для інтелектуальних систем забезпечення функціонування національної економіки, до яких, зокрема, належить система організації бухгалтерського обліку.

Практика організації бухгалтерського обліку на туристичних підприємствах побудована на законо-

давчо встановлених принципах бухгалтерського обліку, визначених Законом України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність” в редакції від 06.02.2015 року [7] та принципах, визначених практичною діяльністю суб’єктів господарювання і обґрунтованих науковцями облікової сфери.

Зазначимо, що під організацією бухгалтерського обліку розуміють комплекс дій, направлених на створення системи бухгалтерського обліку, до якої входить визначення, створення, обґрунтування, підтвердження, систематизація облікової інформації для первинного, аналітичного, синтетичного обліків, побудова облікової політики підприємства та безпосередня організація облікового процесу.

Зазначимо, що організація бухгалтерського обліку на туристичних підприємствах будується власниками або уповноваженими органами, які несуть повну відповідальність за зазначений процес, та залежить, окрім зазначених принципів, від ряду критеріїв:

- форми власності новоствореного туристичного підприємства;
- організаційно-правової форми туристичного підприємства;
- характеру діяльності та обсягів реалізації туристичного продукту;
- чисельності наявного персоналу;
- організаційної структури управління та ін.

Незважаючи на пряму залежність системи організації бухгалтерського обліку від загальноприйнятих національних принципів та практичних критеріїв побудови діяльності, він підлягає постійній модернізації. Процес реформування бухгалтерського обліку в Україні, що має на меті наблизити національні положення

Таблиця 1.

Перелік наукових доробок з дослідження бухгалтерського обліку діяльності суб’єктів туристичної індустрії

№ з/п	ІПБ	Вид роботи	Тема роботи	Рік захисту
1.	Шейкха Нісрат Сабір	Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук	Організаційно-методичні засади ведення бухгалтерського фінансового обліку туристичної діяльності	2013
2.	Гончаренко О. М.	Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук	Облік витрат та аналіз собівартості туристичного продукту	2012
3.	Богданова Ж.А.	Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук	Бухгалтерський облік і контроль туристичної діяльності	2011
4.	Осадча Т.С.	Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук	Організація обліку і контролю діяльності в системі сільського туризму (на прикладі суб’єктів господарювання південного регіону України та АР Крим)	2007
5.	Пожарицька І.М.	Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук	Удосконалення обліку і аналізу витрат на виробництво туристичного продукту	2004
6.	Сметанко О.В.	Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук	Методика та організація обліку і аудиту витрат у туристичній галузі (на прикладі туристських підприємств Автономної Республіки Крим)	2004

*систематизовано автором на основі джерел [1-6]

Таблиця 2.

Принципи організації бухгалтерського обліку суб'єктами господарювання ринку туристичних послуг

№ з/п	Принцип	Характеристика	Тип обґрунтування
1.	Обачність	застосування в бухгалтерському обліку методів оцінки, які повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства	Законодавчообґрунтований
2.	Повне висвітлення	фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки господарських операцій та подій, здатних вплинути на рішення, що приймаються на її основі	Законодавчообґрунтований
3.	Автономність	кожне підприємство розглядається як юридична особа, відокремлена від її власників, у зв'язку з чим особисте майно та зобов'язання власників не повинні відображатися у фінансовій звітності підприємства	Законодавчообґрунтований
4.	Послідовність	постійне (із року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики	Законодавчообґрунтований
5.	Безперервність	оцінка активів та зобов'язань підприємства здійснюється виходячи з припущення, що його діяльність буде тривати далі	Законодавчообґрунтований
6.	Нарахування та відповідність доходів і витрат	для визначення фінансового результату звітного періоду необхідно порівняти доходи звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів	Законодавчообґрунтований
7.	Превалювання сутності над формою	операції обліковуються відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми	Законодавчообґрунтований
8.	Історична (фактична) собівартість	пріоритетною є оцінка активів підприємства, виходячи з витрат на їх виробництво та придбання	Законодавчообґрунтований
9.	Єдиний грошовий вимірник	вимірювання та узагальнення всіх господарських операцій підприємства у його фінансовій звітності здійснюються в єдиній грошовій одиниці	Законодавчообґрунтований
10.	Періодичність	можливість розподілу діяльності підприємства на певні періоди часу з метою складання фінансової звітності	Законодавчообґрунтований
11.	Цілісність	вимагає розглядати систему як об'єкт, як цілісне явище, якість якого не зводиться до особливостей яких-небудь окремих частин, які утворюють його; цілісність обліку системи як об'єкта виявляється у подвійному узагальненні господарських фактів-явищ і процесів	Практичнообґрунтований
12.	Всебічність	передбачає облік всіх внутрішніх зв'язків і відносин системи, всіх чинників, які впливають на її функціонування	Практичнообґрунтований
13.	Субординація	вимагає створення ієрархії елементів і відносин за чітко встановленими критеріями; основним критерієм побудови ієрархії елементів системи бухгалтерського обліку є відповідність організаційної і технологічної структур господарства	Практичнообґрунтований
14.	Динамічність	встановлює, що всі характеристики системи слід розглядати не як постійні, а як постійно змінні; динамічність бухгалтерського обліку як системи обумовлена удосконаленням форм і методів його організації, розвитком форм здійснення розрахунків, системи рахунків, застосуванням нових методів обліку ресурсів, витрат на виробництво і калькуляцію собівартості продукції	Практичнообґрунтований
15.	Випереджаючого відображення	означає постійну наявність проблем, виникнення яких обумовлене часом, а, отже, вимагає прогнозування стану системи обліку в майбутньому	Практичнообґрунтований
16.	Системотворюючих відносин	вимагає визначення саме таких зв'язків між частинами (елементами) системи, які забезпечують її цілісність, існування і розвиток	Практичнообґрунтований

*систематизовано автором на основі джерел [7].

(стандарти) бухгалтерського обліку до міжнародних, зумовив його розмежування на три складові частини:

- фінансовий облік;
- податковий облік;
- управлінський облік.

Прийmemo до уваги, що зазначені частини бухгалтерського обліку можуть складати його підсистеми, які поєднані між собою, однак функціонують як окремі складові, забезпечуючи безперервний обліковий процес. Об'єктивність даного поділу обґрунтовується наявністю інтеграційних процесів і відповідно потребою узгодження національної системи бухгалтерського обліку з міжнародною практикою, оскільки його інформація має формуватися на загальноприйнятних методологічних підходах.

Тривалий час суб'єкти господарювання ігнорували процес переходу до правил міжнародної облікової практичної діяльності, однак з 2013 року із запровадженням змін в нормативних методичних документах з бухгалтерського обліку даний процес уникнути неможливо. Розглянемо детально теоретичні та практичні сторони застосування підсистем бухгалтерського обліку на туристичних підприємствах.

Загальновідомо, що кожна наукова теорія володіє, застосовує та розвиває свій власний понятійно-категоріальний апарат, який вбирає в себе як поняття, вироблені в процесі виникнення і розвитку даної науки, так і поняття інших (особливо близьких) наукових дисциплін. Адже облікова терміносистема, поряд з репрезентативно-когнітивним носить також соціально-комунікативний характер, і саме в термінах найбільш чітко проявляється соціально-комунікативний параметр пізнання, його комунікативно-діалогічний вимір [8]. Отже, у бухгалтерському обліку, як і в будь-якій іншій науці, значна увага приділяється понятійному апарату, тому буде доцільним надати визначення фінансовому, податковому та управлінському облікам, узагальнивши їх дефініції, наведені в різних наукових джерелах економічної облікової інформації.

Фінансовий облік – це сукупність правил і процедур для відображення, обробки і подання інформації з суворим дотриманням законів, нормативних актів, положень, стандартів, інструкцій і принципів, що забезпечує облік активів і пасивів підприємства, оформлення, реєстрацію, безперервне і взаємопов'язане відображення господарських операцій на рахунках та в облікових реєстрах, складання фінансової звітності, збір і систематизацію інформації для зовнішніх і внутрішніх користувачів. Логічним твердженням будемо вважати, що вирішальну роль в зазначених процесах фінансового обліку відіграє система рахунків бухгалтерського обліку, визначена Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, зат-

вердженими наказом Міністерства фінансів України, які застосовуються підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами незалежно від форм власності, організаційно-правових форм і видів діяльності, а також виділених на окремий баланс філій, відділень та інших відособлених підрозділів юридичних осіб [9].

Управлінський облік – це система підготовки та обробки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів в процесі управління підприємством, необхідність ведення якого визначається власниками або адміністрацією підприємства. Як зазначає Васюк Н. В. для ефективного ведення управлінського обліку потрібно:

- забезпечити фахівців усією необхідною інформацією, у тому числі конфіденційною, оскільки при неповному володінні інформацією управлінський облік втрачає будь-який сенс;
- розробити специфічну для кожного підприємства методологію, яка повинна включати параметри управлінського обліку, напрями, статті доходів і витрат, розподіл загальних для всіх витрат, облікову політику, формати звітності, процедури отримання інформації, при чому потрібно пам'ятати, що в управлінському обліку економічна суть операції вища від її юридичної форми і іноді допустимо використовувати документально не підтверджену інформацію [10].

Податковий облік – це система групування інформації для визначення податкової бази за податками і платежами на підставі первинних документів, згрупованих у відповідності з порядком, передбаченим діючим податковим законодавством з метою формування повної та достовірної інформації про порядок обліку господарських операцій, що були проведені платником протягом звітного періоду з метою оподаткування, а також забезпечення інформацією внутрішніх та зовнішніх користувачів для контролю за правильністю нарахування, повнотою та своєчасністю перерахування податків до відповідних бюджетів. Зазначимо, що на законодавчому рівні сформульовані лише загальні принципи організації процесу податкового обліку, а практичне його застосування здійснюється на розсуд бухгалтерської служби у відповідності до наказу про облікову політику суб'єкта господарювання.

Для узагальнення та наглядного відображення мети і ролі кожної підсистеми бухгалтерського обліку побудуємо таблицю, яка дасть змогу візуалізувати інформацію про методичну та організаційну структуру бухгалтерського обліку.

Теоретичні положення, викладені в представленій аналітичній таблиці, та практика ведення бухгалтерського обліку підтверджують обов'язковість ведення фінансового та податкового обліку суб'єктами ринку туристичних послуг. Відмітимо, що відповідно до змін в законодавчих нормативних документах на сучасному

Таблиця 3.

Аналіз ознак підсистем бухгалтерського обліку на туристичних підприємствах

№ з/п	Характерна ознака	Види обліку		
		Фінансовий	Податковий	Управлінський
1.	Завдання	Забезпечує відображення фінансового стану	Забезпечує складання податкової звітності	Забезпечує керівництво інформацією, необхідною для прийняття оперативних та стратегічних управлінських рішень
2.	Цілі	Формування достовірної інформації про фінансовий стан туристичного підприємства та результати його діяльності	Визначення суми податків і контроль за своєчасністю їх сплати	Підготовка оперативної інформації щодо діяльності туристичного підприємства в цілому та його окремих підрозділів для планування, контролю та прийняття рішень на різних рівнях управління
3.	Обов'язковість ведення	Передбачено законодавчою методичною базою	Передбачено податковим законодавством	За рішенням керівництва туристичного підприємства
4.	Об'єкти обліку	Господарська діяльність підприємства	Валові витрати, валові доходи, база оподаткування	Витрати, доходи та фінансові результати від усіх видів діяльності
5.	Суб'єкт регламентації	Міністерство фінансів України	Державна фіскальна служба України	Керівництво туристичного підприємства та його акціонери
6.	Використання вимірників	Єдиний грошовий вимірник		
7.	Елементи методу дослідження	Документування, інвентаризація, оцінка, рахунки і подвійний запис, звітність, калькулювання, балансове узагальнення та ін.		
8.	Головні споживачі / користувачі	Керівництво туристичного підприємства, фактичні і потенційні інвестори та кредитори, регулятивні органи, органи планування, економіки тощо	Податкові органи, власники і адміністрація туристичних підприємств	Керівництво туристичного підприємства різних рівнів управління, власники, адміністрація підприємства і особи, які готують інформацію
9.	Обмеження	Нормативні облікові документи	Чинне податкове законодавство	Внутрішні нормативні документи туристичного підприємства
10.	Основні групування витрат	За економічними елементами	Віднесення до валових витрат	З метою визначення собівартості туристичного продукту, планування і прийняття управлінських рішень, контролю та регулювання
11.	Об'єкт аналізу, сфера обліку	Господарська діяльність туристичного підприємства		Туристичне підприємство у цілому, його структурні підрозділи, туристичний продукт, центри витрат і центри відповідальності
12.	Вплив технологічних процесів	Суттєвий	Відсутній	Суттєвий
13.	Форми звітності	Баланс, звіт про фінансові результати, звіт про власний капітал, звіт про рух грошових коштів	Декларації та розрахунки	Звіти про виконання планів діяльності, звіти сегментів діяльності тощо
14.	Періодичність складання звітів	Регулярно, щоквартально та щорічно	Регулярно, як правило, квартальний інтервал наростаючим підсумком за фінансовий рік	Змінний інтервал, оперативна інформація
15.	Спрямованість (в часовому аспекті)	У минуле (ретроспективна оцінка)		У майбутнє (прогнозування) на базі попередніх показників
16.	Відкритість даних	Доступність зовнішнім і внутрішнім користувачам	Більшість даних доступна податковим органам	Комерційна таємниця
17.	Точність	Максимальна точність інформації		Можливі приблизні розрахунки
18.	Відповідальність	Адміністративна і кримінальна		Дисциплінарна

*побудовано та систематизовано автором

етапі формування облікових процесів та механізмів відслідковується тенденція максимального їх наближення та об’єднання. Отже, оптимізаційні процеси, що стосуються фінансового обліку, безпосередньо вплинуть на удосконалення податкового.

Відмітимо, визначення та формування управлінського обліку є необхідним завданням керівництва підприємства, адже це дає змогу забезпечити управлінський персонал необхідною інформацією, яка в свою чергу дає можливість прийняти ефективні управлінські рішення. До того ж слід зазначити, що управлінський персонал має здатність активно та самостійно реагувати на динамічні зміни зовнішнього середовища, поєднуючи в просторі та часі всі інші складові загального потенціалу туристичного підприємства.

Рис. 1. Блок-схема алгоритму побудови фінансового, податкового та управлінського обліків на туристичних підприємствах

Отримавши теоретичне підґрунтя для побудови алгоритму практичного застосування фінансового, податкового та управлінського обліків, можемо стверджувати, що обов’язковим та законодавчо-врегульованим для ведення на туристичному підприємстві є фінансовий облік. Побудова податкового обліку на пряму залежить від фінансового, оскільки для зазначених видів обліку інформаційною базою виступає єдина система первинної облікової інформації.

Висновки і перспективи подальших розробок у даному напрямі. Отже, на нашу думку, існує можливість створення алгоритму побудови фінансового, податкового та управлінського обліків, як елементу модернізації бухгалтерського обліку підприємств туристичної сфери з метою мінімізації трудових затрат та максимізації результативності отримання, накопичення, обробки, систематизації та узагальнення облікової інформації для прийняття обґрунтованих управлінських рішень та безпомилкового формування і подання фінансової та податкової звітності. Важли-

вим елементом даного процесу, на нашу думку, постає дослідження алгоритму побудови:

- фінансового обліку і відповідності до Плану рахунків бухгалтерського обліку;
- податкового обліку у відповідності до переліку податків та зборів, за якими у туристичного підприємства виникнуть податкові зобов’язання, в залежності від виду пропонованого туристичного продукту;
- управлінського обліку в залежності від необхідності обґрунтування отриманого фінансового результату та розробки планів діяльності на майбутні періоди з метою прийняття стратегічних управлінських рішень.

Всі зазначені процеси є частинами складної облікової структури і потребують структурованого та змістовного обґрунтування свого алгоритму побудови, що й буде питанням наших подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданова Ж. А. Бухгалтерський облік і контроль туристичної діяльності: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.09 / Ж. А. Богданова; Житомир. держ. технол. ун-т. – Житомир, 2011. – 20 с.
2. Осадча Т. С. Організація обліку і контролю діяльності в системі сільського туризму (на прикладі суб’єктів господарювання південного регіону України та АР Крим): автореф. дис. канд. екон. наук / Т. С. Осадча; Держ. вищ. навч. закл. “Київ. нац. екон. ун-т ім. В.Гетьмана”. – К., 2007. – 21 с.
3. Пожарицька І. М. Удосконалення обліку і аналізу витрат на виробництво туристичного продукту: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04 / І. М. Пожарицька; В.о. Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ: Б. в., 2004. – 19 с.
4. Сметанко О. В. Методика та організація обліку і аудиту витрат у туристичній галузі (на прикладі туристичних підприємств Автономної Республіки Крим): автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06. / О. В. Сметанко; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2004. – 19 с.
5. Гончаренко О. М. Облік витрат та аналіз собівартості туристичного продукту [Текст]: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.09 / О. М. Гончаренко; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К., 2012. – 24 с.
6. Шейкха Нісрат Сабір. Організаційно-методичні засади ведення бухгалтерського фінансового обліку туристичної діяльності [Текст]: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.09 / Шейкха Нісрат Сабір; Одес. нац. екон. ун-т. – О., 2013. – 18 с.
7. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16.07.1999 № 996-XIV [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
8. Семенішена Н. Дефініції поняття “бухгалтерський облік” в сучасних дослідженнях / Н. Семенішена. – 2013 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://sophus.at.ua/publ/2013_11_21_22_kampodilsk/sekcija_3_2013_11_21_22/definiciji_ponjattja_bukhgalterskij_oblik_v_suchasnikh_doslidzhennjakh/37-1-0-753.
9. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку та Інструкції про його застосування: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99>.
10. Васюк Н.В. Методологія організації управлінського обліку на підприємстві / Н. В. Васюк // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013 р. – №1 [Електронний ресурс] – Режим доступу: file:///C:/Users/Varvar/Desktop/Vsed_2013_1_7.pdf.